

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นผลทำให้ทุกประเทศทั่วโลก มุ่งพัฒนาบุคลากรของตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, 1) ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้มีผลกระทบต่อระบบการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ในวงการการศึกษาไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกล่าวคือ ได้มีการกล่าวถึงการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปการเรียนการสอนไว้ในหมวด 4 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่สมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศ ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 มีความตอนหนึ่งว่า “...มีห้องสมุดหมายถึงเป็นที่ที่จะรวบรวมหนังสือซึ่งเป็นวิชา สามารถที่จะให้ยืมแก่ผู้ที่สนใจ ฉะนั้น ห้องสมุดจึงเกิดขึ้นมา เป็นสิ่งสำคัญที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคม ยังมีห้องสมุดมาก ยังมีห้องสมุดในที่ต่างๆ ในที่หลายแห่งในประเทศก็ยังมี ฉะนั้นการที่ส่งเสริมให้มีห้องสมุดในโรงเรียนต่างๆทั่วราชอาณาจักร จึงเป็นความดำริที่ดี...”

สมคิด ปานแสวง (ประสิทธิ์ จอมศรี, 2540, 41; อ้างถึงใน สมคิด ปานแสวง, 2542, 3) กล่าวถึงความสำคัญของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาว่า เป็นแหล่งส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนที่กำลังอยู่ในวัยรุ่นให้ได้รับพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และวิชาการ ที่กำลังศึกษาอยู่ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายของชีวิตแต่ละคนอย่างสมบูรณ์ พัฒนาการของนักเรียนจะเป็นไปในทิศทางใดนั้น ห้องสมุดโรงเรียนย่อมมีส่วนสำคัญเป็นพลังสร้างสรรค์ความรู้สึกรู้จักคิด อารยธรรม คุณธรรม จริยธรรม ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ห้องสมุดใหม่ต้องมีการปรับเปลี่ยนทิศทาง วัตถุประสงค์ ให้มีลักษณะเป็นศูนย์สื่อวิทยาการที่หลากหลายรูปแบบ บรรณารักษ์และผู้บริหารโรงเรียน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ จะต้องมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ห้องสมุดใหม่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงควรยึดวัตถุประสงค์หลักบริหารและการบริการคือ ให้ทันสมัย รับผิดชอบต่อสังคม ค้นหาปัญหา รบรู้อย่างรวดเร็ว สุขแสนเพลินและเจริญปัญญา การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญมากระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้เรียนระดับนี้

กำลังอยู่ในวัยที่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติและค่านิยมได้มาก จึงต้องมีการวางแผนที่แน่นอนและรัดกุม เพื่อปลูกฝังและสร้างสรรค์ให้เยาวชนของชาติมีลักษณะและคุณสมบัติที่สังคมและประเทศชาติต้องการ (กรมสามัญศึกษา, 2532, 7)

ห้องสมุดเป็นแหล่งสำคัญที่ช่วยวางรากฐาน ให้นักเรียนเป็นผู้รักการอ่าน และสนใจการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบกับทั้งเป็นแหล่งสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหาร ครู และครูบรรณารักษ์ ที่ร่วมมือกันส่งเสริมให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนที่สมบูรณ์แบบ (กรมวิชาการ, 2536, 13)

จะเห็นได้ว่า งานบริการห้องสมุด มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมห้องสมุดเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้อย่างตรง และเป็นการส่งเสริมนักเรียน ได้ค้นคว้าหาความรู้ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เกิดประสิทธิผลดังเจตนารมณ์ของหลักการและจุดหมายหลักสูตร จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องแสวงหาแนวทางของการบริหารงาน เพื่อให้บรรลุผลตามความมุ่งหมาย โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา ได้ยึดหลักตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไข) 2545 เป้าหมายในการจัดการศึกษานั้นต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฐ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบนโยบายสถานศึกษา 3 ดี ให้แก่คณะผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด สำนักงาน กศน. ในวันที่ 25 กรกฎาคม 2552 ว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในอนาคตจะต้องปรับปรุง และพัฒนาไปตามทิศทางของการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ปี 2552 นี้เป็นต้นไป โดยเป้าหมาย คือ การทำให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพในทุกระดับและทุกมิติ โดยมุ่งเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างมีคุณภาพในทุกระดับ และทุกมิติ โดยมุ่งเน้นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพที่แท้จริง ดังนั้น จึงมอบนโยบายต่อเลขาธิการ กศน. ให้เน้นเรื่องหนังสือ และอุปกรณ์อื่นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้มากกว่าการก่อสร้างอาคารสถานที่ และให้รับนโยบายห้องสมุด 3 ดี ไปดำเนินการคือ มีหนังสือดี บรรยากาศดี และมีบรรณารักษ์ดี

โครงการห้องสมุด 3 ดี นี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายให้โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ปรับปรุงห้องสมุดในสถานศึกษาครั้งใหญ่ให้ได้มาตรฐาน คือ

ดีที่ 1 หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง ในห้องสมุดยุคใหม่นี้ จะต้อง มีหนังสือจำนวนมากและดี ๆ ให้เด็กอ่าน รวมถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อมัลติมีเดีย ดี ๆ ให้เด็กได้ศึกษา ค้นคว้า และดู

ดีที่ 2 บรรยากาศ และกิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายในห้องสมุดคือ ลักษณะภายในห้องสมุดต้องดูสะอาด สว่างไสว สดใส งามตา บรรยากาศต้องชวนให้นักเรียนเข้าห้องสมุดและต้องมีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องสมุดให้ครบครัน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เครื่องถ่ายเอกสาร นอกจากนี้ครูต้องรู้จักการตกแต่งสิ่งแวดล้อมภายในห้องสมุดให้ดูดี มีการจัดวางหนังสือให้ชวนเด็กหยิบอ่าน อากาศภายในต้องเย็นสบาย กิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องจัดให้มีบ่อย ๆ

ดีที่ 3 บรรณารักษ์ห้องสมุดดี หมายถึง ครูบรรณารักษ์ ที่คอยดูแลห้องสมุดต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานห้องสมุด มีการอบรมพัฒนาครูบรรณารักษ์ห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และให้ครูบรรณารักษ์สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มขึ้น

โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา ได้พิจารณาข้อจำกัดในการศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายว่ามืองค์ประกอบอะไรบ้าง บทสรุปที่จากการวิเคราะห์ปัญหา จึงให้เห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรก็คือห้องสมุดซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายได้

โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ประจำอำเภอท่าศาลา เปิดทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2553 มีนักเรียนชายหญิงรวมกัน 2,700 คน ครูปฏิบัติการสอน 150 คน โรงเรียนได้ดำเนินการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียนไปตามนโยบายและตามเกณฑ์มาตรฐานในการจัดห้องสมุดของโรงเรียน จากผลการนิเทศภายในประจำปีการศึกษา 2553 พบว่าการดำเนินการห้องสมุด ยังมีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ต้องแก้ไข ด้านบริหารจัดการ ด้านสารสนเทศ ด้านการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน โดยเฉพาะหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บรรยากาศและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายในห้องสมุด การขาดแคลนบรรณารักษ์ห้องสมุด ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ต้องดำเนินการแก้ไข ผู้วิจัยในฐานะเป็นกรรมการ ฝ่ายห้องสมุด จึงมีความสนใจที่จะวิจัยและพัฒนางานห้องสมุด เพื่อให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและมีประสิทธิภาพของโรงเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินการห้องสมุดโรงเรียน และใช้เกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาห้องสมุดสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2539, 26) เป็นกรอบในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนมีมาตรฐานห้องสมุด 3 ดี คือ หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ดี บรรยากาศและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายในห้องสมุด ดี บรรณารักษ์ห้องสมุดดี โดยมีสาระในการดำเนินการ 3 ด้าน คือ

1. ด้านบริหารจัดการ
2. ด้านสารสนเทศ
3. ด้านการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพัฒนาห้องสมุดของโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาให้มีหนังสือสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีบรรยากาศส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ภายในห้องสมุด มีบรรณารักษ์ห้องสมุดที่บริการให้กับผู้ที่เข้ามาใช้ห้องสมุด โดยมีสาระในการดำเนินการในด้านบริหารจัดการ ด้านสารสนเทศ ด้านการจัดการเรียนรู้และกิจกรรม ตามขอบเขต ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา
 - 1.1 คณะกรรมการกลุ่มเป้าหมายได้แก่ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจำนวน 4 คน
 - 1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนจำนวน 4 คน ครู 15 นักเรียนจำนวน 90 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multiple Stages Sampling)

2. ด้านวิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ตามแนวคิดของเคมมิส และแม็กเท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart, 1988 , 11-15) ดำเนินการ 2 วงรอบแต่ละวงรอบประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกต (Observation) การสะท้อนผล (Reflection)

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม 2553 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา อำเภอท่าศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช หมายถึง การปรับปรุง พัฒนาห้องสมุดในด้านทรัพยากรนิเทศให้มีหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีบรรยากาศที่ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในห้องสมุด ตลอดจนมีบรรณารักษ์ห้องสมุด เพียงพอกับความต้องการในการบริหารจัดการ การจัดหา พร้อมทั้ง การจัดวัสดุครุภัณฑ์ ให้ตอบสนองต่อการเรียนการสอนและมีประสิทธิภาพ เอื้ออำนวยต่อการศึกษาค้นคว้าและการเรียนรู้

2. ห้องสมุดโรงเรียน หมายถึง ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย

3. การบริการสมัยใหม่ หมายถึง การให้บริการการยืม การจอง บริการสารสนเทศ บริการข่าวสาร ถ่ายสำเนาสิ่งพิมพ์ต่างๆ และการบริการความรู้แก่ชุมชน

4. องค์ประกอบการดำเนินงานห้องสมุด หมายถึง การดำเนินงานด้านบุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และการดำเนินงานในด้านหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้านบรรยากาศและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายในห้องสมุด ตลอดจนบรรณารักษ์ของห้องสมุด

5. มาตรฐานห้องสมุด หมายถึง เกณฑ์และข้อกำหนดของการดำเนินการห้องสมุด 3 ดี สำหรับโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานสำนักเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

6. มาตรฐานด้านกระบวนการ หมายถึง ข้อกำหนดและเกณฑ์ของห้องสมุดด้านหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บรรยากาศและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายในห้องสมุด บรรณารักษ์ห้องสมุด สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา

7. หนังสือสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ดี หมายถึง ในห้องสมุดยุคใหม่นี้ จะต้องมีหนังสือดีจำนวนมากให้เด็กอ่าน รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อมัลติมีเดียที่ดีให้เด็กได้ดูและศึกษาค้นคว้า

8. บรรยากาศและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายในห้องสมุด ดี คือ ลักษณะภายในห้องสมุดต้องดูสะอาด สว่างไสว สดใส งามตา บรรยากาศต้องชวนให้นักเรียนเข้าห้องสมุด และต้องมี อุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องสมุดให้ครบครัน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เครื่องถ่ายเอกสาร นอกจากนี้ ครูต้องรู้จักการตกแต่งสิ่งแวดล้อมภายในห้องสมุดให้ดูดี มีการจัดวางหนังสือให้ชวนเด็กหยิบอ่าน อากาศภายในต้องเย็นสบาย กิจกรรมส่งเสริมการอ่านต้องจัดให้มีบ่อยๆ และหากต้องทาสีใหม่ให้ห้องสมุดดูสวยงามโรงเรียนก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย

9. บรรณารักษ์ห้องสมุดดี หมายถึง ครูบรรณารักษ์ ที่คอยดูแลห้องสมุดต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานห้องสมุด มีการอบรมพัฒนาครูบรรณารักษ์ห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และให้ครูบรรณารักษ์สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มขึ้น

10. การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการอย่างมีระบบ โดยกำหนด วัตถุประสงค์ พันธกิจ แผนงาน โครงการ การดำเนินงานตามแผน

11. ทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง หนังสือสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในห้องสมุดจะต้องมีหนังสือจำนวนมากให้เด็กอ่าน รวมถึงสื่อมัลติมีเดียที่ดีให้เด็กได้ดูและศึกษา กันคำว่า

12. การจัดการเรียนรู้และกิจกรรม หมายถึง การจัดบริการห้องสมุดอย่างมีระบบสามารถสืบค้นได้รวดเร็ว มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตร และสามารถใช้อาคารห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาห้องสมุดด้านทรัพยากรนิเทศให้มีหนังสือสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีบรรยากาศที่ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในห้องสมุด ตลอดจนมีบรรณารักษ์ห้องสมุดเพียงพอกับความต้องการ ในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งการจัดวัสดุครุภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อการเรียนการสอนและมีประสิทธิภาพ เอื้ออำนวยต่อการศึกษากันคำว่าและการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับหน่วยงานของตนเอง

3. เป็นข้อมูลสารสนเทศ ในการบริหารสถานศึกษาในด้านต่างๆ ในการวางแผนและพัฒนาห้องสมุดให้ได้มาตรฐานและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่า